

ПРИКАЗИ И КРИТИКЕ

УДК 783.2.088

Ана Рашковић, *Песме српским светиима у руској црквенојојачкој уметности XVI-XIX века*. Зборник транскрипција, Јасен, Београд, 2020, 554 стр.

Књига је заснована на проучавању бројних руских музичких рукописа који садрже црквену поезију посвећену српским светим. За разлику од српске праксе, у којој није било знатнијих бележења музичких записа, у руској традицији записиване су мелодије неумским знацима, а међу њима нашле су се и песме српске црквене поезије. Ауторка је провела десет година на проучавањима најзначајнијих руских рукописних збирки у Москви и Санкт Петербургу и у њима трагала за неумским записима који се односе на српску црквену поезију. Притом је установила да се у датим рукописима налазе потпуне или делимичне службе Светом Симеону Мироточивом, Светом Сави, Светом Арсенију, Светом краљу Милутину и Светом кнезу Лазару. Руска богослужбена пракса усвојила је, према њеним сазнањима, *Службу Светом Арсенију* Данила Пећког, *Службу Светом краљу Милутину* Данила Бањског, Теодосијеву *Службу Светом Сави*, тропар Светом Симеону из Теодосијеве *Службе Светом Симеону*, као и *Службу Светом кнезу Лазару* Непознатог Раваничанина. Сва ова дела ауторка је пропратила кроз 56 руских минејних стихирара, од којих 42 имају нотирану химнографију, а 14 садрже само помен у месецослову.

Међу руским неумским рукописима истичу се два периода, важна за бележење српске црквене поезије. Први период обухвата цео XVI век и прву половину XVII столећа, када су постојано записиване песме српским светим „у најзначајнијим руским неумским стихирарима, насталим у највећим реписивачким центрима” (стр. 12). Црквеном реформом патријарха Никона сузбијано је ширење култова, тако да је преписивање црквене поезије настављено у старообредничким срединама све до XIX века. Временом су се стварале музичке варијанте и подваријанте црквених песама, што је према ауторки представљало жив и непрекидан стваралачки процес. Сва грађа разврстана је по одређеној методологији, чиме се дошло до јасног увида у све настале промене.

Текстолошким проучавањем обимне грађе исписане рускословенским језиком и поређењем са одговарајућим делима на српскословенском

језику дошло се до сазнања да није било великих одступања новонасталих преписа, осим правописних. Важна одлика у језику свих песама јесте вокализација полугласника, чиме је остварена пуноћа изговора речи приликом певања. Танко јер замењено је словом *e*, а дебело јер словом *o*, што је уобичајено за руски фонетски систем гласова. Према увиду ауторке тај процес није увек доследно спроведен, па је у знатном броју преписа остало шаренило са заменом полугласника и њиховим спорадичним задржавањем. Поједини детаљи анализе указују на трагове српских облика који су се затекли у руском језичком окриљу извесних преписа.

Композиција сваке службе изложена је у посебном делу књиге према редоследу годишњег календарског круга. Уз сваки део служби наведени су следећи подаци: број преписа сваке варијане, збирка у којој се који рукопис налази, његова сигнатура, време настанка преписа и врста подударана или одступања. Прегледом стања у службама дочарана је представа о њиховом трајању кроз времена уз све промене настајале у широким руским просторима. Према приказаним табелама примећује се да је до већих промена долазило једино у *Служби Свештом Арсенију*, која је преписивањем доживљавала знатнију текстуалну варијантност. Уочавају се такође и мања мелодијска одступања у појединим преписима, од којих неки припадају подваријантама.

У засебном делу књиге на 64 стране приказана је богата грађа појединих делова рукописа на којима се налазе преписи српске црквене поезије. Висок квалитет снимака омогућава увид у изворно стање где се преплиће текст са неумском нотацијом која прати сваки слог. Тиме је омогућено да се спозна веома свечан изглед однегованих потеза пера бројних руских писара. Главни труд ауторке оличен је у делу књиге у коме се на 436 страница налазе транскрипције песама посвећених светим Србима у руским музичким преписима. У прегледном низу теку целовите службе као и појединачни њихови делови, онако како су затечени у рукописима. Испод наслова сваке песме исписани су подаци о преписима у којима се наведена варијанта налази. Идући од једне до друге песме, уочава се сва варијантност, пре свега мелодијске природе, а у случају *Службе Свештом Арсенију* и знатне текстуалне разлике.

Рукописи исписани старом неумском нотацијом транскрибовани су и оживљени преносом у савремени нотни систем. Тиме је враћен у живот читав слој музичких варијанти песама посвећених српским светитељима. По уједначеном принципу нижу се песме тако што је њихов ток приказан у три напоредна поретка. У доњем низу тече текст издељен на слоге. Изнад њега долази запис напева у савременој нотацији који може бити силабичан или мелизматичан. Повише нотног записа дат је изворни неумски запис, чије стање се у таквом поретку може пратити. Оваквим приступом ауторка је постигла вишеструко предочавање у каквом облику се налазе преписи српске црквене поезије у пребогатом

руском рукописном наслеђу. На крају књиге приложене су табеле са подацима о наслову рукописа, сигнатури, фонду, месту, врсти нотације и да ли је извршена вокализација или није. Књига представља драгоцен допринос у откривању важног подручја српске црквене поезије неговане појањем током низа векова у Русији.

Томислав Ж. Јовановић*

Универзитетски професор у пензији

УДК 271.2-299.92
821.163.41-992

Владимир Живановић, *Аџонским њујевима душе*,
Света Гора у њујојисним зајисима, Београд, 2021,
Библос, 391 стр.

Читаоцима је овом збирком путописа понуђена лепеза различитих доживљаја Свете Горе у периоду од 1889. до 1963. године. Издање је настало као резултат једне врсте имаголошке студије, тј. представљена је једна тема (Света Гора) на различите начине, од стране разних аутора. Приређивач, др Владимир Живановић, виши библиотекар Института за српски језик САНУ, прикупио је најпре 25 путописа, па је методологијом која је подразумевала одабир (само) српских аутора, дошао до 16 текстова који су ушли у књигу. Циљ је био да се покаже како Срби гледају на Хиландар, српску светогорску традицију, саму Свету Гору и светогорску културу уопште.

Ови путописи првенствено су историјско сведочанство живота на Светој Гори, а нарочито у манастиру Хиландару, у разноликим условима у којима су се исти налазили кроз све ове деценије. Како је приређивач истакао у преговору (стр. 7–12), писци се разликују „по професијама, животном добу, друштвеном сталежу, као и по стилу свога приповедања [...] Мотиви који су их покретали били су различити, управо као и уметнички дOMET који су постизали у својим текстовима. Али оно што их све уједињује јесте неизмерно поштовање и љубав према светогорским светињама, као и опчињеност њеним природним лепотама” (стр. 7–8).

* tomjovan1@gmail.com